

Л. Є. Азарова

І. А. Геркалюк

А. С. Гайдай

«Нації вмирають не від інфаркту.

Спочатку їм відбирає мову.»

(Ліна Костенко)

МОВА ДЛЯ УКРАЇНИ – ЦЕ ПИТАННЯ ІСНУВАННЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У тезах визначено, що мова є джерелом духовного життя народу, визначальним чинником і головною ознакою ідентичності української нації; надано інформацію щодо трагічних сторінок в історії української мови; розглянуто роль мови під час повномасштабного вторгнення росії до України.

Ключові слова: українська мова, державна мова, мовна ситуація, ідентичність, національна самосвідомість.

Abstract:

In theses, it is determined that language is the source of the spiritual life of the people, the determining factor and the main feature of the identity of the Ukrainian nation; provided information about tragic pages in the history of the Ukrainian language; the role of language during the full-scale russian invasion of Ukraine is considered.

Keywords: Ukrainian language, state language, language situation, identity, national self-awareness.

21 лютого увесь світ відзначав міжнародний день рідної мови. Це свято було запроваджено в листопаді 1999 року з ініціативи ЮНЕСКО з метою захисту мовної й культурної багатоманітності. Сьогодні у світі існує майже 6000 мов. Українська мова входить до групи слов'янських мов індоєвропейської сім'ї. Близько 300 млн людей у всьому світі користуються слов'янськими мовами. Наша мова є рідною для 50 млн чоловік як в Україні, так і за кордоном. Вона одна з 30 найпоширеніших мов світу.

Але історія української мови містить багато трагічних сторінок. «Упродовж багатьох віків, починаючи ще з часів навал напівдиких племен, українські землі перебували під майже постійним контролем загарбників та поневолювачів, які знищували школи, храми, друкарні, переслідували патріотів, цвіт інтелігенції. Так на початку XVIII ст. указом Петра I було заборонено друкувати українською мовою релігійну літературу. Він ліквідував Київську і Чернігівську друкарні, заборонив саму назву «Україна», замінивши її на «Малоросія». Знищення Запорозької Січі та козацтва, запровадження російських шкіл за царювання Катерини II спричинилося до того, що волелюбний народ було перетворено на безсловесне, пригнічене, темне населення. Таємний циркуляр міністра внутрішніх справ Росії П. Валуєва (1863 р.) заборонив друкування українською мовою шкільних і релігійних видань. Українською мовою дозволялося друкувати лише художні твори селянської тематики і тільки з дозволу жорсткої цензури. Статус української мови в цьому документі визначався такими словами: «ніякої особливої малоросійської мови не було, немає і бути не може». Емський указ 1876 р. (був підписаний Олександром II у м. Емсі) заборонив повністю друкувати та ввозити з-за кордону оригінальні твори українською мовою, писати нею тексти для музичних творів, ставити вистави із суто українським репертуаром; не дозволялося співати українських пісень, розмовляти рідною мовою в навчальних закладах і державних установах. Урядова політика зводилася до того, щоб вилучити українську тематику з культурних жанрів» [2, с. 25]. Утиски і заборони позбавили українську мову умов для нормального розвитку й функціонування, зумовили те, що у XIX ст. вона не використовувалася в державних установах і в освітніх закладах; її розвиток відбувався переважно в межах художнього стилю. Розбудова публіцистичного, наукового та офіційно-ділового стилів, які є атрибутом високорозвинених літературних мов, почалася лише на початку наступного століття. Але ні емські укази, ні валуєвські циркуляри, ні брестська унія не змогли подолати ту внутрішню силу, якою первинно була наділена наша мова. Вона не дала нації розчинитися і зникнути серед підкорювачів [4, с. 8].

«Душею кожної держави є нація. Народ, не об'єднаний однією мовою, нацією ще не став. Тим самим захитується у своїх основах його держава. Тому кожна держава, дбаючи про своє майбутнє, першорядної ваги надає поширенню державної мови» [2, с. 23]. Сьогодні згідно зі Статтею 10 Конституції України «Державною мовою є українська мова, яка забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України». Мова є ключовим елементом кожного етапу виникнення та розвитку країни. Формування нації тісно пов'язане з формуванням її мови. Жодне суспільство, на якому б рівні воно не було, не може обійтися без мови. Це має відношення до людей всіх національностей, усіх верств суспільства і кожного окремого індивідуума.

Двомовність України є наслідком тривалого процесу монокультурної асиміляції, тим часовим перехідним етапом повернення до російської одномовності. Здобуття державної незалежності спиноло цей рух десь на середині відстані. Завершення цього процесу призвело б до втрати національної свідомості українців і незалежності України як окремої держави, забуття і незнання історії країни, оскільки мова тісно пов'язана з історією народу-носія цієї мови. Розв'язання проблеми двомовності полягає в популяризації української мови. Офіційне спілкування в різних сферах має відбуватися державною – українською – мовою. Державна мова обов'язкова у діловодстві, в рекламах, медицині, освіті, науці, культурі, обслуговуванні, громадському транспорті [1, с. 1]. Потрібно висвітлювати шедеври нашого кінематографу, писемної та музичної спадщини. Робити українську модною і престижною, оскільки вона має досконало опрацьовану граматику, сформовану науково-технічну термінологію, розвинену стилістичну систему, здатну забезпечити спілкування і порозуміння в усіх сферах суспільного життя. Її пізнавальний, виражальний і комунікативний потенціал надзвичайно потужний [1, с. 2]. Саме мова вирізняє нас проміж інших, саме мова поєднує нас, саме мова є «символічним ключем до національної культури». Сьогодні, коли в суспільно-політичному житті іде переоцінка морально-етичних цінностей, відроджується національна самосвідомість народу, знання рідної мови набуває особливого значення [2, с. 2]. Рідна мова є одним із найважливіших засобів формування патріотичних почуттів, гордості за свій народ, вона є виявом національної культури. Піклування про рідну мову, любов і повага до неї має бути в центрі уваги кожної нації. Відповідно до концепції державної мовної політики в Україні, державність української мови є ключовим чинником консолідації українського суспільства на всій території України, гарантією збереження національної ідентичності українського етносу і державної єдності України. З огляду на це, українська нація і держава мають забезпечувати відродження і захист української мови, якісну розбудову українського мовного простору [2, с. 1]. Мова – своєрідний генетичний, визначальний чинник ідентичності української нації, а не лише засіб спілкування. Аби протистояти впливу ворога на життя українців, ми повинні розвивати й спілкуватися рідною мовою, адже без мови немає нації [3, с. 2].

24 лютого 2023 року – річниця повномасштабного вторгнення загарбницької росії на Україну. В умовах воєнних дій на території нашої держави мовне питання постало особливо гостро, оскільки країна-агресор намагалася «врятувати» російськомовні регіони держави. Мова – ще одна наша зброя проти рашистських загарбників. Це питання нашої ідентичності та національної безпеки. Те, що російські військові чи диверсанти не знають української, – це дозволило їх ідентифікувати серед своїх. Українські військові на сьогодні спілкуються українською, навіть якщо не вдається це робити ідеально. Українська мова стала трендом 2022 року. На сьогодні понад 1.5 млн людей почали вивчати українську мову і не лише в Україні. Сплеск охочих вивчати українську мову спостерігається і в далеких від нас країнах. З початку повномасштабної війни приблизно 60% українців стали більше спілкуватися або повністю перейшли на українську мову. Думаю, що такий показник обов'язково зростатиме у майбутньому. Сергій Жадан влучно написав: «...Історія нині не просто переписується – вона переписується українською мовою».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова Л. Є. Двомовність: причини й наслідки / Л. Є. Азарова // Рідний край: Альманах Полтавського педагогічного університету. – Полтава. – 2015. – № 2 (33). – С. 71 – 74.
2. Азарова Л. Є. Мова як визначальний чинник ідентичності української нації / Л. Є. Азарова // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – 2018. – Вип. 292. – С. 24 – 32.

3. Азарова Л. Є. Мовна ситуація в Україні / Л. Є. Азарова, А. В. Грабарчук // Матеріали конференції «XLVIII Науково-технічна конференція підрозділів Вінницького національного технічного університету (2019)», Вінниця, 2019.
4. Гошовська В. А. Мовна політика в Україні: Київ: НАДУ, 2013. 36 с.

Азарова Лариса Євстахіївна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: azarova.Larusa@gmail.com

Геркалюк Ірина Артемівна – студентка факультету менеджменту та інформаційної безпеки, спеціальність “Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності”, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: 2604gia@gmail.com

Гайдай Анастасія Сергіївна – студентка факультету менеджменту та інформаційної безпеки, спеціальність “Логістика”, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: segeygayday@gmail.com

Azarova Larisa Evstakhiivna – doctor of philological sciences, professor, head of the department of linguistics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: azarova.Larusa@gmail.com

Herkalyuk Iryna Artemivna – student of the Faculty of Management and Information Security, specialty "Management of Foreign Economic Activity", Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: 2604gia@gmail.com

Gayday Anastasiya Serhiyivna – student of the Faculty of Management and Information Security, specialty "Logistics", Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: segeygayday@gmail.com